IRIS
INTIMACY, RELATIONSHIPS & INTERCULTURALITY IN YOUTH WORK

GEVOELIGE ZONE:
RELATIE TOT ELKAAR

Alle relaties zijn gebaseerd op een soort fijnzinnige wederkerigheid waarbij je erkenning voor jezelf claimt en tegelijkertijd erkenning aan de ander geeft. Naarmate dit proces zich verdiept, creëren we een ruimte van intimiteit, die soms uitgroeit tot een romantische liefdesrelatie. Er bestaan veel culturele verschillen ten aanzien van de regels voor dit proces, dus misverstanden en conflicten komen regelmatig voor. De incidenten die we hebben verzameld laten de interculturele kwesties die bij dit soort processen komen kijken zien. We onderzoeken ook hoe conflicten en geweld worden aangewend in een poging om relaties te veranderen.

Wederkerigheid, respect en gerelateerde overtredingen

Een sleutelbegrip om te begrijpen hoe relaties en zelfs eenvoudige interacties werken, is wederkerigheid (*reciprocity*). Dit concept omvat een praktijk en een sociale norm die inhoudt dat voor elke positieve actie een soortgelijke evenredige actie moet worden ondernomen. Op een glimlach reageren we met een glimlach (niet met een dikke knuffel), op een uitnodiging voor een koffie met een uitnodiging voor een soortgelijk drankje. Deze regel van wederkerigheid valideert de wederzijdse erkenning in elke interactie - ik respecteer jou en jij respecteert mij - en als zodanig is het de basis van alle interactie. Het breken van de wederkerigheidsregel wordt geïnterpreteerd als een belediging: je zwaait naar de buurvrouw die aan de andere kant van de straat loopt en zij kijkt gewoon door je heen. Je zult je dan genegeerd voelen, niet gerespecteerd. Deze algemene regel van wederkerigheid bestaat in alle menselijke samenlevingen, zij het gekleurd door verschillende verwachtingen om rekening te houden met de regels van de sociale organisatie zoals status, hiërarchie en geslacht. In ieder geval kunnen we erop rekenen dat wederkerigheid een bekende regel is in iedere menselijke samenleving. Wat kan er dan mogelijk nog misgaan?

Begroetingsrituelen

De waarheid is dat zelfs mensen met goede bedoelingen die anderen hun volle respect willen tonen, onbedoeld scheurtjes in wederkerigheid kunnen veroorzaken en daarmee ook schaamte, spanning en belediging. Het incident “De kus” is een voorbeeld hiervan: een Senegalese jongeman wordt benaderd door een Franse klasgenoot die hem op de wang wil kussen. Op dat moment is hij niet bekend met deze gewoonte, hij weet niet hoe hij moet reageren en wijkt af van de normale manier van doen, de gebruikelijke choreografie. Begroetingsrituelen zijn dus wellicht bedacht als een betrouwbare choreografie om wederkerigheid te garanderen, maar kunnen radicaal verschillen van cultuur tot cultuur. Daarom werken ze niet hetzelfde in een interculturele setting. Er bestaan grote verschillen in codes rondom beleefde communicatie, zoals bijvoorbeeld waar te nemen bij het gebruik van de ruimte, aanraking, gebaren, houdingen, het gebruik van oogcontact, het al dan niet tonen van emoties, het niveau van formaliteit, enz. Al deze verschillen kunnen bij gesprekspartners de indruk wekken dat we ze niet respecteren, dat ze de wederkerigheid niet waard zijn.

Herkenning van rollen en identiteiten

Een ander probleem met betrekking tot respect doet zich voor in de situatie bij het incident “Mme of Mlle”? Hier vraagt een Senegalese marktkoopman zich af of hij de jonge Europese vrouw moet aanspreken als mevrouw of juffrouw. Op het eerste gezicht lijkt dit een beleefde vraag, maar toch voelt de hoofdpersoon zich niet gerespecteerd. Een van de fouten die hij per ongeluk heeft gemaakt is dat hij de huwelijkse staat van de jonge dame naar voren heeft gebracht, want voor hem is de manier waarop hij de dame in kwestie moet aanspreken

nauw verbonden met haar huwelijkse staat. Maar in Europa zijn mensen vaak individualistischer zijn, en worden ze liever behandeld op basis van hun unieke individualiteit dan op basis van hun rol en status, vooral als het gaat om burgerlijke staat: "geen enkele vrouw zou behandeld willen worden volgens haar burgerlijke staat" zegt ze. Hij zat ook fout door met zijn vraag direct te wijzen op haar genderidentiteit. Als de hoofdpersoon in zo'n situatie alleen over de markt van Dakar liep zou genderidentiteit -naast de vele identiteiten die ze heeft - waarschijnlijk niet de identiteit zijn die ze eruit wilde lichten.

We willen dus niet alleen gewoon gerespecteerd worden, maar ook gerespecteerd worden in de rol of de identiteit die we in een specifieke situatie laten zien. Het concept "*face*" ("gezicht") helpt om concreter te zijn: ik eer je "face", impliceert dat ik de positieve sociale waarde van de rol of de identiteit die je laat zien, onderschrijf. Hier is nog een ander voorbeeld van dit fenomeen: na afloop van een training gaan de facilitator en de deelnemers samen een drankje drinken bij een gemoedelijke receptie die wordt aangeboden op de plaats waar de training werd gehouden. Een van de deelnemers benadert de hoofdpersoon met een vraag. Die laatste verwacht dat de vraag betrekking zal hebben op het onderwerp van haar training, namelijk vooroordelen of discriminatie. In plaats daarvan wordt haar gevraagd: "Mevrouw, kunt u een vrouw voor mij vinden? Deze vraag maakt dat ze gezichtsverlies lijdt als trainer en als een soort koppelaar dient te fungeren.

Gezichtsverlies is een frequente metgezel van interculturele ontmoetingen, omdat de andere partij vaak niet snapt wat andermans duidelijke bedoelingen, praktijken, laat staan beleefdheidsregels zijn. In de situatie "Je had niet moeten betalen" betaalt een groep jonge internationale vrouwen in de patisserie in plaats van hun Turkse gastheer. Zo komt hij zijn verantwoordelijkheden als gastheer niet na en verliest hij ook zijn gezicht.

Geld, cadeaus en wederkerigheid

De uitwisseling van geld en cadeaus zijn bij uitstek goede gelegenheden voor het signaleren van problemen rondom wederkerigheid. In de situatie "De oppas" biedt een jonge Eritrese vrouw aan om te babysitten op de kinderen van de jongerenwerker die haar heeft gesteund. Wanneer de jongerenwerker haar echter wil betalen voor haar diensten, weigert ze het geld. Natuurlijk is de jongerenwerker ontredderd: ze wil geen misbruik maken van een jonge vrouw in een moeilijke situatie. Integendeel, ze wil haar financieel helpen. Door te blijven aandringen om geld te betalen ontzegt de jongerenwerker de jonge vrouw haar recht (en plicht) om wederkerigheid uit te oefenen, door een zogenaamd tegencadeau te geven, een manier om haar te bedanken voor alle hulp die ze eerder heeft mogen ontvangen. Marcel Mauss, Frans antropoloog, wijst inderdaad op de dynamiek van de circulatie van cadeaus: na het ontvangen van een geschenk zit ik in de schulden en ik kan het evenwicht alleen herstellen als ik een tegengeschenk geef. Dit continue proces van geven en ontvangen vormt voor Mauss het wezen zelf van de samenleving. Wanneer we iemand de mogelijkheid om een geschenk te geven ontzeggen, zetten we deze persoon buiten de kring van mensen die in aanmerking komen om deel te nemen aan de kringen van wederkerigheid.

Als het te veel is

Dus, te weinig geven (geschenk, aandacht, respect...) of ontzegd worden van het recht om te geven is problematisch. Maar dat geldt ook voor te veel geven. Volgens Brown en Levinson (1987) komen gezichtsbedreigingen (face threats) in beide richtingen voor. Een positieve gezichtsbedreiging ontstaat als iemands behoefte om gewaardeerd en geaccepteerd te worden bedreigd wordt wanneer hij/zij niet genoeg aandacht krijgt. Een negatieve gezichtsbedreiging ontstaat wanneer de behoefte aan autonomie en vrijheid van oplegging wordt bedreigd wanneer men veel meer aandacht krijgt dan wat overeenkomt met de specifieke

relatie. Stel je voor dat je een veel te kostbaar verjaardagscadeau krijgt van een kennis. Of denk aan het incident "Liefdesverklaring", waarbij een jonge deelnemer zijn liefdevolle bedoelingen kenbaar maakt aan een jongerenwerker, wat een enorme last op haar schouders legt en een even zware "negatieve gezichtsbedreiging" met zich meebrengt. In de situatie probeerde de jongeman eenzijdig de parameters van de relatie te veranderen, waardoor hij uiteindelijk zijn gezicht verloor. Om dergelijke negatieve gezichtsbedreigingen te vermijden, zijn in het moderne westen dergelijke uit de lucht gegrepen liefdesverklaringen zo goed als geëlimineerd. In plaats daarvan leerde men een subtiel proces van 'het hof maken' aan, dat het mogelijk maakt om kleine stapjes te zetten en voortdurend te controleren of deze worden beantwoord in de transformatie van de relatie.

Gebrek aan toestemming (consent) en intimidatie: een gewelddadige breuk van wederkerigheid

In enkele gevallen zijn we getuige van het opleggen van meer intimiteit in relaties met anderen, wat leidt tot verschillende niveaus van geweld. "Intimiteit afdwingen" betekent dat men andermans toestemming niet respecteert. In de situatie "De Klusjesman" bijvoorbeeld belt de Syrische man de jongerenwerker op om haar te vragen of ze alleen thuis is en of hij haar mag bezoeken, iets wat tot nu toe duidelijk niet bij hun relatie hoorde. Wanneer er sprake is van lichamelijk contact zoals in "Hand op de benen" (een deelnemer legt zijn hand onder tafel op de benen van de begeleider) of een relatie met seksualiteit zoals in "In de oren fluisteren" (een deelnemer fluistert seksueel getinte opmerkingen in het oor van de begeleider) worden shocksituaties een aanval (seksuele intimidatie, aanranding...). Vanuit de kant van de "dader" gezien kunnen deze handelingen verschillende betekenissen en motivaties hebben. Ze kunnen overeenkomen met wat de persoon heeft gedecodeerd als gepast antwoord (De klusjesman) of het kunnen intenties zijn om een status te krijgen ten opzichte van de begeleider of andere betrokkenen. Vanuit het oogpunt van de verteller worden ze echter gezien als aanval, vanwege gebrek aan toestemming (consent).

In feite hebben we het over een "*culture of consent*" ("toestemmingscultuur"), dus iets dat geleerd kan worden en dat varieert. De auteur Valérie Rey-Robert publiceerde op 23 februari 2019 een boek met de titel "een Franse verkrachtingscultuur", waarin zij aangeeft dat elk land zijn eigen verkrachtingscultuur heeft en dat de kenmerken veranderen naargelang de cultuur. In dit boek richt ze zich op de verkrachtingscultuur in Frankrijk, wat ons in staat stelt een stap terug te doen ten opzichte van ons westerse referentiekader en te begrijpen dat toestemming ook een variabel begrip is. Dit betekent niet dat we moeten accepteren dat mensen onze toestemmingsnorm overschrijden onder het voorwendsel dat hun cultuur anders is. Het biedt slechts een middel om bepaalde culturele shocks te analyseren en te begrijpen.

GEVOELIGE ZONE:

RELATIE TOT ELKAAR

Wanneer wederkerigheid leidt tot verdieping van de relatie: intimiteit en romantisch contact

Zoals Dora Djamila Mester uitlegt in het Body Project, wordt seksualiteit vaak gezien als iets natuurlijks en universeels. Maar als we er beter naar kijken, beseffen we dat alle aspecten van onze seksualiteit afhangen van onze cultuur. Als onze seksualiteit afhankelijk is van een cultuur, dan varieert hij vanzelfsprekend ook naar gelang de cultuur. Een andere seksualiteit dan je eigen tegenkomen kan een cultuurschok teweegbrengen. Hetzelfde geldt voor onze relatie tot intimiteit en onze opvatting over romantiek.

Volgens Hsu (1953, 1985) en Doi (1963, 1973) is gepassioneerde liefde een westerse uitvinding, gekoppeld aan een dominant individualistisch model, onverenigbaar met meer Aziatische collectivistische waarden. (geciteerd in Hatfield 2007: 764) Toch heeft meer recent vergelijkend onderzoek minder diversiteit gevonden in de betekenis die verschillende culturen hier aan toekennen: mensen van verschillende culturen zouden allemaal onderscheid kunnen maken tussen vriendschappelijke liefde en hartstochtelijke liefde. De associaties kunnen echter variëren: Italianen en Noord-Amerikanen associëren liefde met geluk. In China waren de dominante associaties: verliefdheid, onbeantwoorde liefde, nostalgie, verdriet (Shaver, Wu en Schwartz 1991 geciteerd in Hatfield 2007: 765).

In de incidenten "Vind een vrouw voor mij" en "Liefdesverklaring" bijvoorbeeld, ontstaat een deel van de shock van de vertellers vanwege het beeld dat de jonge mannen uit Mali zo'n andere opvatting over intieme relaties en het proces daarnaartoe leken te hebben dan zijzelf. In sommige culturen wordt algemeen aanvaard dat het huwelijk slechts een wettelijke regeling is die wordt aangegaan vanuit bepaalde belangen (persoonlijke, professionele...). In andere culturen is het huwelijk het ultieme bewijs van liefde en een stap die pas na een bepaalde tijd in een relatie wordt gezet. Deze diversiteit wordt goed doorgrond in *Origin, structure and horizon of love* van Vincent Citot, evenals in *What meaning should we give to the notions of couple and marriage?* (geschreven door Françoise Héritier). Voor de sociale constructie van het huwelijk, zie *The conception of marriage and family,* geschreven door de vereniging *Raconte-nous ton histoire*, die de culturele variaties van het huwelijk en het koppel in het hart van de wijk Belleville in Parijs bestudeert. Het artikel *Confronting the intimate and the culture of the other*, geschreven door Elian Djaoui onderzoekt de verschillende relaties tot intimiteit in een intercultureel perspectief, met een focus op mensen in migratiesituaties in Frankrijk.

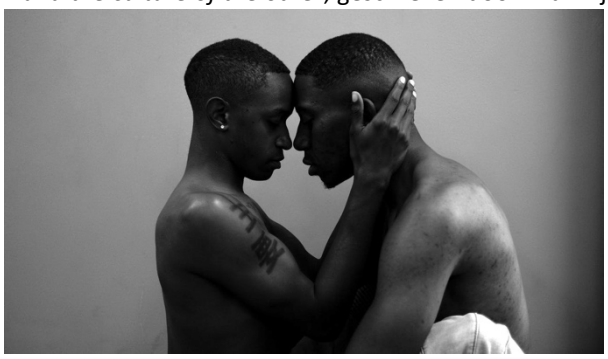

Referenties

Association Raconte-nous ton histoire, « DiverCity: "Migrations, interculturality and citizenship in France: lessons from a dialogue with institutions and residents in the Parisian district of Belleville". », ritimo, 2011. URL : https://www.ritimo.org/La-conception-du-mariage-et-de-la-famille

Brown, Penelope and Stephen C. Levinson. 1987. Politeness: Some universals in language usage. Cambridge: Cambridge University Press. [First published 1978 as part of Esther N. Goody (ed.): Questions and Politeness. Cambridge University Press]

Citot Vincent, « Origine, structure et horizon de l'amour », Le Philosophoire, 2000/1 (n° 11), p. 23-71. DOI : 10.3917/phoir.011.0023. URL : https://www.cairn.info/revue-le-philosophoire-2000-1-page-23.htm

GEVOELIGE ZONE:

RELATIE TOT ELKAAR

Djaoui Elian, « Se confronter à l'intime et à la culture de l'autre. L'intervention socio-éducative au domicile du migrant », Les Cahiers Dynamiques, 2012/4 (n° 57), p. 62-69. DOI : 10.3917/lcd.057.0062. URL : https://www.cairn.info/revue-les-cahiers-dynamiques-2012-4-page-62.htm

Hatfield, E., Rapson, E.L., Martel, L.D. 2007. Passionate lova and sexual desire. In : Kitayama S., Cohen,D. (Eds) Handbook of Cultural Psychology pp 760-779

Héritier Françoise, « Quel sens donner aux notions de couple et de mariage ? à la lumière de l'anthropologie », Informations sociales, 2005/2 (n° 122), p. 6-15. DOI : 10.3917/inso.122.0006. URL : https://www.cairn.info/revue-informations-sociales-2005-2-page-6.htm

Mauss, Marcel 2002 The Gift: Forms and Functions of Exchange in Archaic Societies (First Published 1954) London:Routledge

Blog post by « Monika" *Les relations d'amitiés interculturelles* immigrer.com, 2018 Last accessed on 12/12/2019 at URL https://www.immigrer.com/relations-damitie-interculturelles/at

Valérie Rey-Robert, « Une culture du viol à la Française », 2019, Éditions Libertalia

Lijst met Incidenten

Titel	Land
Vind een vrouw voor mij	FR
Mme of Mlle?	FR
In het oor fluisteren	ES
Hij is een meisje	NL
Het vriendje	NL
Losers	ES
De oppas	NL
De kus	FR
Liefdesverklaring	FR
Je had niet moeten betalen	HU
Naakt	FR
De bende en de hoer	ES
Hand op de benen	FR
Vrienden en familie	ES

Lijst met afbeeldingen

1. https://www.pexels.com/photo/close-up-of-human-hand-327540/
2. Foto door cottonbro van Pexels https://www.pexels.com/photo/person-holding-dollar-bill-3943742/?utm_content=attributionCopyText&utm_medium=referral&utm_source=pexels
3. Nadine Shaabana op Unsplash https://unsplash.com/photos/DRzYMtae-vA
4. Foto door Joshua Mcknight van Pexels https://www.pexels.com/photo/affection-black-black-and-white-black-men-1149363/

GEVOELIGE ZONE:

RELATIE TOT ELKAAR

CC-BY-NC-SA

Gemaakt door élan interculturel met bijdragen van het IRIS-team. Het document valt onder de Creative Commons-licentie "Attribution-NonCommercial-ShareAlike".

waarmee u ons werk op niet-commerciële wijze kunt remixen, aanpassen en er op voort kunt bouwen, zolang u ons maar crediteert en uw nieuwe creaties onder identieke voorwaarden licentieert.

IRIS PROJECTPARTNERS:

Élan interculturel (Parijs) In Touch (Amsterdam) La Xixa Teatre (Barcelona) KÉPES Foundation (Boedapest)

IRIS is een project (strategisch partnerschap) binnen het Erasmus+ programma van de Europese Commissie. Het is een jeugdproject, gefinancierd door het Franse nationale agentschap. Het referentienummer is 2018-1-FR02-KA205-014096.

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

De steun van de Europese Commissie voor de productie van deze publicatie omvat geen goedkeuring van de inhoud, die alleen de standpunten van de auteurs weergeeft, en de Commissie kan niet verantwoordelijk worden gesteld voor gebruikmaking van informatie uit deze publicatie.